בא ב

א. בנוגע עדות החודש איז דא א פלוגתא[1] צווישן ר' שמעון און די רבנן: ר' שמעון האלט אז „אב ובנו וכל הקרוי בין כשרים לעדות החודש" — ווייל עס שטייט אין פסוק[2] „ויאמר ה' אל משה ואל אהרן . . החודש הזה לכם", וואס מיינט[3]: עדות זו תהא כשרה בכם — משה ואהרן (בריידער).

די רבנן האלטן אז קרובים זיינען פסול לעדות החודש (און דער פסוק מיינט[3] אז „עדות זו תהא מסורה לכם" — אן א ב"ד איז מקבל די עדות און מקדש דעם חודש).

איז מבאר דער רבי מהר"ש[4] דעם טעם פון ר"ש (אז עדות החודש איז אנגעהערש פון כל העדויות[5]): ווייבאלד אז אפילו אן די עדות ווייס דאך ב"ד ע"פ החשבון ווען ס'איז ראש חודש — וע"ד ווי ס'איז ביי אונז אז „עכשיו שאין מקדשין ע"פ הראי' . . אנו סומכין על החשבון" — קומט אויס, אז די עדות איז ניט א זאך וואס „בלעדם לא היו יודעים כלל", דעריבער זיינען אויך קרובים כשרים לעדות זו[6].

דאַרף מען פאַרשטיין: דער פסול פון קרובים איז דאך ניט מצד אַ חשש שמא ישקרו, נאר „גזירת מלך הוא"[7] — איז מה נשתנה דורך דעם וואס ב"ד וויס ע"פ החשבון די אמת'קייט פון זייער עדות?

וי"ל הביאור אין דעם:

עדות איז ניט (נאר) א בירור (ע"פ שכל), נאר ס'איז א דין ועשיית (גמר) דבר (וגזירת הכתוב[8]) — „על פי שני עדים . . יקום דבר"[9], און ווי דער רמב"ם[10] איז מבאר, אז „נצטוינו לחתוך את הדין ע"פ שני עדים כשרים ואע"פ שאפשר שהעידו שקר כו'";

און די זעלבע זאך איז אין דעם צווייטן קצה: דאס וואס קרובים זיינען פסול לעדות איז, כנ"ל, אפילו ווען ס'איז ניטא קיין חשש אז זיי וועלן משקר זיין — ווייל דער תוקף פון עדות איז ניט (נאר) מצד דעם בירור (שכלי) וואס מ'האט דורך זיי, נאר דאס איז א תוקף פון דין תורה, וועלכן תורה האט ניט געגעבן צו קרובים.

וויבאלד אבער אז צוליב קובע זיין דעם חודש איז ניט מוכרח דער תוקף פון עדות, ס'איז גענוג דער בירור שע"פ החשבון — וואס דערפאר כנ"ל „עכשיו שאין מקדשין ע"פ הראי' . . אנו סומכין על החשבון" — דעריבער, איז אויך ביי

1) ר"ה כב, א.
2) פרשתנו יב, א-ב.
3) ר"ה שם (ובירושלמי שם (פ"א ה"ו) הובא רק טעמא דר"ש).
4) ד"ה החודש הזה תרכ"ו פ"ה (סה"מ תרכ"ו ע' מד-מה). וראה גם אוה"ת פרשתנו ריש ע' רעז. — וראה לקמן הערה 11.
5) ומתורצת עפ"ז קושיית הפנ"י (ר"ה שם) אמאי לא ילפינן מעדות החודש דקרובים כשרים גם בדיני ממונות.
6) להעיר מביאור הצפע"נ לרמב"ם (ריש הל' קדה"ח) בדעת ר"ש, ע"ש.
7) ב"ב קנט, א. רמב"ם הל' עדות ספי"ג. שו"ע חו"מ סל"ג ס"י.
8) ראה צפע"נ לרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז.
9) שופטים יט, טו.
10) הל' יסוה"ת שם. שם פ"ח סה"ב. וראה הל' סנהדרין פכ"ד סה"א.

עדות החודש פאַדערט זיך (לדעת ר״ש) בלויז דער בירור שע״י העדות. ובמילא, אין אַ פאַל ווען ס׳איז ניטאָ קיין חשש פון שמא ישקר — ווי בנדו״ד וואָס „אינם נוגעים בדבר״[11] — זיינען אויך קרובים כשרים לעדות.

ב. לויט דעם הסבר וועט אויך פאַר־ענטפערט ווערן נאָך אַ שאלה וואָס מען קען פרעגן לדעת ר״ש:

דער דין איז, אַז „גרים . . אין להם קורבה אפי׳ שני אחים . . שנתגיירו מעידים זה לזה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי״[12]. איז, באם את״ל[13] אַז ביי יצי״מ[14] האָבן אידן געהאַט אַ דין פון גרים[15], אינו מובן: וואָס איז די ראי׳ פון דעם וואָס „עדות זו תהא כשרה בכם״ — משה ואהרן, וואָס האָבן געהאַט אַ דין פון גרים[16] — צו לאחר מ״ת קרובים?

ע״פ הנ״ל אַבער קען מען זאָגן: דאָס וואָס „גרים . . אין להם קורבה . . מעידים זה לזה״, איז מצד דעם וואָס פסול קורבה איז אַ דין וגזירת הכתוב (און ניט מצד דעם קירוב הדעת וואָס איז דאָ צווישן זיי), און וויבאַלד גרים האָבן ניט קיין דין קורבה זיינען זיי ניט בכלל דעם פסול.

משא״כ ווען עס רעדט זיך וועגן אַן עדות וואָס איז (בלויז) אַ בירור (שע״פ שכל), איז דער חסרון פון קרובים אין דעם סוג עדות — מצד דעם קירוב הדעת וואָס איז דאָ ביי קרובים. און ווי־באַלד אַז דער קירוב הדעת צווישן אחים

---

11) ד״ה החודש שם. — במנ״ח (מצוה ד סק״ג) מביא כמה אופנים שאפ״ל נוגע בדבר (ופסול לעדות קדה״ח). וי״ל שהכוונה בהמאמר, שסתם עדות החודש „אינם נוגעים בדבר״ (מאחר שאין זו עדות „בדבר הנוגע לחבירו״): אבל באופנים שבמנ״ח שם שכן נוגע בדבר, קרובים פסולים (אף לדעת ר״ש). ודוחק. — וי״ל (עכ״פ בחלק מהאופנים הנ״ל?) דכיון שעיקר העדות בנוגע לראית הלבנה אין דינם משתנה עי״ז שלאח״ז יהיו נוגעים בדבר ע״ד דעדות גטין וקידושין א״צ דרישה וחקירה אע״פ שאח״כ יבוא לדיני נפשות (ב״י בבד״ה חו״מ ס״ל. ועוד). ואכ״מ.

12) טושו״ע חו״מ שם סי״א. מיבמות כב, א. רמב״ם הל׳ עדות פי״ג ה״ב.

13) כהסוגיא דיבמות (מו, א־ב) ובכ״מ — בנוגע למ״ת וההתחלה ביצי״מ. — ואין להקשות מירושתם א״י מאברהם, מענין כהנים ולוים וחלוקה לשבטים בכלל — שהרי כ״ז הי׳ ע״פ הדבור מפורש. והאמירה שישובו לאהליהם — ה״ז דבור שקידושין הקודמין בתוקפן.

14) ולפני זה — באמירת החודש גו׳. כדמשמע מהמדרש (הובא בפרש״י ר״פ בראשית) דהחודש גו׳ היא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל. שהכוונה בזה שהיא מצוה ראשונה שנתנה להם לא בתור ב״נ, כ״א בתור ישראל. משא״כ גדה״נ ומילה. — וראה גם לקו״ש ח״ה ע׳ 7.

15) וגם לדעת ר׳ יהושע (יבמות שם) שהיתה טבילה (לפני מ״ת), הרי אז (בעת יצי״מ) נפקי מתורת ערל ע״י המילה* (והנשים ע״י טבילה) — תו״י שם ד״ה ורבי יהושע. וראה תו״י שם (לתוס׳ סד״ה כי פליגי) — דלרע״ק צ״ל שטבלו ביצי״מ דאל״כ איך אכלו הפסח. וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 119 הערה 26. — ולהעיר מנבואת יחזקאל (קאפ׳ טז) שיצי״מ היא לידת עם ישראל.

16) אבל עיין גו״א ויגש (מו, י), שב שמעתתא בהקדמה, בית האוצר (להר״י ענגל) כלל א׳ אות כב, וכלי חמדה עה״ת פ׳ ויגש — שבגירות דמ״ת לא אמרינן דכקטן שנולד דמי. וראה גם צפע״נ לסנהדרין פב, א (גם לענין משה ואהרן).

ולהמבואר בפנים צ״ל דהדוגמא (שו״ע חו״מ שם ס״י) „ואפי׳ משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה״ — אין הכוונה בזה למשה ואהרן ממש שלא היו כשרים להעיד זל״ז, כ״א שאפילו אנשים נאמנים כמשה ואהרן אינם כשרים להעיד זל״ז. ולכאורה על כרחך צריך לפרש כן בגמ׳ (ב״ב קנט, א) „משה ואהרן לחותנם כו׳״, שהרי חותן משה בודאי הי׳ גר (זבחים קטז, א. רש״י ר״פ יתרו. ועוד) ומותר להעיד לו. ועצ״ע.

---

*) ראה תוד״ה דכתיב (כריתות ט, א) דגם אותם שהיו נימולים לפני יצי״מ, מעיקרא כשמלו עצמן מלו ליכנס בברית המקום כו׳.

איז דאָ אויך ביי אחים שנתגיירו (כנראה במוחש[17]), קען מען אפּלערנען פון דעם וואָס משה ואהרן זיינען כשרים לעדות זו אויף די שלאחרי מ"ת קרובים[18].

ג. די הלכה אַבער בלייבט ווי דעת רבנן, אַז קרובים זיינען פסול לעדות החודש[19]. און דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז אויך ביי קידוש החודש דאַרף מען האָבן דעם דין עדות.

ויש לבאר סברתם:

פון דעם גופא וואָס תורה האָט אַנגעזאָגט אַז עס מוז זיין (עדי) ראי' — „כזה ראה וקדש"[20]

— דלכאורה: וויבאַלד אַז ב"ד מוז סיי ווי אויסרעכענען דעם זמן פון מולד הלבנה ע"פ החשבון[21], און נאָך מער: מ'איז סיי ווי זיך סומך (אויך) אויף אָט־דעם חשבון, אפילו בזמן שמקדשין ע"פ הראי'[22] (וואָרום וועָן „ידעו בחשבון שאינו נראה ובאו עדים והעידו שנראה . . אין סומכין על דבריהם"[23]) — איז פאַרוואָס דאַרף מען אָנקומען (אויך) צו עדי ראי'[24]?

איז דערפון געדרונגען, אַז תורה וויל מוסיף זיין אויפן ענין החשבון. און דערפאַר לערנען רבנן, אַז תורה וויל צוגעבן, אַז די קביעות פון ר"ח זאָל זיין ניט נאָר ע"פ (חשבון, וואָס איז בירור, נאָר עס זאָל אויך האָבן דעם תוקף פון דין עדות, וואָס „על פי שני עדים . . יקום דבר".

ד. עפ"ז איז אָבער ניט גלאַטיק לאידך גיסא:

וויבאַלד מ'איז מקדש ע"פ הראי' פון שני עדים כשרים וואָס „על פי שני עדים . . יקום דבר", איז במה נשתנה דער ענין פון ר"ח, וואָס מען פאַרלאָזט זיך ניט אויף די עדות (וחקירות ודרישות) אַליין, נאָר מען מאַכט אָ חשבון, און אויב די עדות שטימט ניט מיטן חשבון איז „אין סומכין על דבריהם"?

וי"ל הביאור בזה (בפנימיות הענינים):

אין יעדערן פון די צוויי ענינים — „עדי ראי'" און „חשבון" — איז דאָ אַ מעלה שאין בהשני; און קביעות ר"ח, זייענדיק אַן ענין כללי ויסודי לתורה ומצותי', דאַרף האָבן ביידע מעלות (כדלקמן) — און דערפאַר „אין אנו סומכין אלא על שניהם כאחד הראי' והחשבון"[25].

ה. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים המאמר הידוע[26] אויפן פסוק „החודש הזה לכם": „לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם", און ווי רש"י[27] איז מסביר „שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל".

17) להעיר ממרז"ל דגיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפי' (רש"י יתרו יח, ט. מסנה' צד, א).

18) מאחר שבעדות זו אין חשש שהקורבה תביא לידי שקר (כנ"ל סוס"א והערה 11).

19) רמב"ם הל' קדה"ח רפ"ב. ולהעיר מחי' הצ"צ על הש"ס ר"ה שם.

20) ר"ה כ, א. רש"י פרשתנו עה"פ. ועוד.

21) ראה רמב"ם הל' קדה"ח פ"א ה"ו ואילך. שם פ"ב ה"ד ואילך. שם פ"ה ואילך.

22) רמב"ם פ"א שם. וראה בארוכה שם פי"ח שגם בזמן שמקדשין ע"פ הראי' כשא"א ע"י ראי' סומכין על החשבון לחוד.

23) לשון ה„מפרש" לרמב"ם פ"א שם. וראה גם תוי"ט ר"ה פ"ב מ"ו (קרוב לסופו).

ולדעת הרס"ג, הרי עיקר הקביעות היא (רק) ע"פ החשבון ורק להוציא מדעת הצדוקים תקנו עדי ראי' (ראה בארוכה תו"ש פרשתנו כרך י"ג פ"ג).

24) כקושיית התוי"ט שם.

25) לשון ה„מפרש" שם. ועד"ז בתוי"ט שם. וראה מנ"ח שם סק"א.

26) פרש"י ר"פ בראשית. יל"ש פרשתנו עה"פ. והוא ממדרש תנחומא (באבער) בראשית יא.

27) שם.

איז לכאורה ניט מובן[28]: פארוואס איז „החודש הזה לכם" די „מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל"[29] — לכאורה האט די ערשטע מצוה געדארפט זיין „אנכי ה' אלקיך" — קבלת עול מלכות שמים[30], וואס איז די התחלה ויסוד פון קיום כל המצות[31]?

איז דער ביאור בזה:

„אנכי ה' אלקיך" איז די התחלה ויסוד פון אלע מצות בנוגע דעם קיום המצות (בפועל) — בכדי דער מענטש זאל מקיים זיין מצות (כדבעי), מוז בייא אים פריער זיין קבלת עול מלכות שמים;

„החודש הזה לכם" — איז די מטרה ותכלית פון תורה ומצות (און דערפאר איז דאס נתבאר און געזאגט געווארן בהקדמה צו אלע מצות, אלס מצוה ראשונה[32]):

די כוונה פון תומ"צ איז, אז אידן זאלן אויפטאן א „חידוש" אין דער בריאה. וכידוע ביאור (הפנימי[33] ד)מאמר חז"ל[34] „גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ" — ווייל מעשה שמים וארץ איז בריאה יש מאין, אבער מעשה צדיקים איז וואס זיי טוען אויף דעם ביטול היש אל האין

[און דערפאר איז „גדולים כו' ממעשה שמים וארץ", ע"ד מחז"ל[35] אז „גדול הי'

נס אחרון יותר מן הראשון" ווייל „מן שמיא[36] מיהב יהבי מישקל לא שקלי" — דער נס פון אומקערן א זאך צו „אין" („מישקל") איז גרעסער ווי דער נס פון „מיהב יהבי", אז עס זאל ווערן א זאך מאין ליש].

און דאס איז דער רמז אין „החודש הזה לכם":

„חודש" איז מלשון חידוש[37], און דער כח פון „חידוש" איז איבערגעגעבן גע־ווארן צו אידן — „לכם"[38], וואס דורך תומ"צ מאכן זיי די וועלט פאר א „דירה לו ית'".

ו. דערמיט וועט מען אויך פאר־שטיין דעם מדרש אויפן פסוק[39] „טובים השנים מן האחד" בקשר מיט פרשת החודש, וז"ל המדרש[40]: „טובה פרשה שנאמרה על פי שנים מפרשה שנאמרה ביחיד, בשנים שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם וגו'" — איז ניט גלאט:

עס זיינען פאראן כו"כ פרשיות אין תורה ביי וועלכע אמירת הקב"ה איז גע־וען „אל משה ואל אהרן"[41] — איז פאר־וואס ברענגט דער מדרש דוקא די פרשה (פון „החודש גו")[42]?

---

28) ראה גם לקו"ש חט"ז ס"ע 481 ואילך.

29) דבפסח מצרים לא הי' נוגע (לדעת) הקביעות בחודש, כ"א שבעוד עשר ימים יקחו שה גו' ובעוד י"ד יום ישחטוהו גו'.

30) ראה מכילתא יתרו כ, ג.

31) ראה מכילתא שם. ברכות רפ"ב.

32) להעיר מלקו"ש ח"י ס"ע 8 ואילך.

33) ראה בכ"ז ד"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה פ"ז (בסה"מ תרפ"א ובהוספות לסה"מ קונטרסים ח"ב — תסב, סע"א ואילך).

34) כתובות ה, א.

35) תענית כה, א.

36) כ"ה בב"ח שם.

37) ראה ראב"ע כאן. ועוד.

38) ראה ד"ה החודש שם פי"ג.

39) קהלת ד, ט.

40) קה"ר עה"פ.

41) י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן (תו"כ ורש"י ר"פ ויקרא. במדב"ר פי"ד, יט. וראה ספרי ס"פ נשא).

42) ודוחק לומר שנקט פרשה זו לדוגמא (מפני שהיא פרשה ראשונה שנאמרה לשניהם) ולא — ע"ד התחלת כמה מרז"ל כיו"ב: טובות פרשיות שנאמרו ע"פ שנים כו'. ובפרט שהיא מהפרשיות שנתמעט אהרן (מכילתא כאן. וראה במקומות שנסמנו בהערה הקודמת).

נאָר דער ביאור אין דעם[43]: „החודש" — מלשון חידוש — איז מבאר די מטרה כללית פון כל התורה ומצות" (כנ"ל): און ווי‌באַלד אַז דער „חידוש" פון תורה ומצות איז אין צוויי נקודות כלליות, וואָס איינע איז פאַרבונדן מיט ענינו של משה, און איינע — מיט אהרן (כדלקמן) — איז אין דער פרשה מודגשת די שייכות צו ביידע, און דערפאַר זאָגט דער מדרש אויף דער פרשה דוקא „טובים השנים מן האחד".

ז. מ'האָט שוין געריעדט כמה פעמים אין דעם פירוש הלשון[44] „דירה לו (ית') בתחתונים" — אַז דאָס איז כולל צוויי נקודות כלליות:

א) מצד די „תחתונים" — אַז מען דאַרף זיי מאַכן ראוי אַז זיי זאָלן זיין אַ דירה לו ית'.

ב) מצד למעלה — „דירה לו ית'" מיינט אַז עצמותו ית' שטייט בגילוי דאָ למטה (ווי אַן אדם, להבדיל, געפינט זיך בדירתו בכל עצמותו)[45].

און בייד ענינים זיינען אַן ענין של חידוש[46]. וואָרום כדי אַז „תחתונים" זאָלן ווערן ראוי צו זיין אַ דירה לו ית', מוז זיין דער ביטול היש לאין; און המשכת העצמות למטה איז אַן ענין של חידוש, וואָרום די התהוות מאין ליש איז בלויז פון אַ הארה — „בדבר ה' שמים נעשו"[47], און דוקא דורך דער עבודה פון ביטול היש לאין ווערט אויפגעטאָן אַ חידוש — די המשכת העצמות למטה.

און דאָס איז אויך דער טעם פאַר‌וואָס דער מדרש זאָגט אויף דער פרשה דוקא „טובים השנים מן האחד" — ווייל אין דער פרשה, וואו עס גיט זיך אַרויס דער תכלית פון גאַנץ תומ"צ, זיינען מודגש ביידע נקודות: סיי משה — „שושבינא דמלכא"[48], וואָס טוט אויף המשכת אלקות מלמעלה למטה, ער גיט דעם כח אויף דעם „חידוש" פון המשכת העצמות דאָ למטה: סיי אהרן — „שוש‌בינא דמטרוניתא"[48], העלאה מלמטה למעלה — וואָס ער גיט דעם כח אויף מעלה זיין די דברים תחתונים[49].

ח. כשם ווי „החודש הזה לכם" גיט אַרויס דעם תכלית פון תומ"צ בנוגע זייער פעולה אין וועלט — אַזוי גיט עס אַרויס די פעולה פון תומ"צ אין אידן.

אידן ווערן צוגעגליכן צו דער לבנה — מאור הקטן[50], כמ"ש[51] מי יקום יעקב כי קטן הוא. און חידוש הלבנה וגידולה ווייזט אויף דעם חידוש ועלי' פון אידן (דורך תומ"צ) מקטנות לגדלות.

די עלי' פון אידן טיילט זיך אין צוויי סוגים:

א) די עבודה מצד די כחות פנימיים של האדם, וואָס בכלל איז דאָס די

---

43) בהבא לקמן (ס"ו-ז) ראה גם ד"ה החודש הזה שם פ"ח (בסגנון אחר). וראה אוה"ת פרשתנו ריש ע' רעז (ובהגהות לשם — אוה"ת שם כרך ח ע' ב'תתקיא-ב). אוה"ת נ"ך (כרך ב) לקהלת עה"פ.

44) תניא רפל"ו. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

45) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.

46) ראה בכ"ז ד"ה גדולים מעשה צדיקים שם. וראה גם סד"ה תקעו תרס"ז (בהמשך תרס"ו). לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. ח"ב ע' 74 ואילך.

47) תהלים לג, ו.

48) זח"ג כ, א (ברע"מ). ועוד. וראה ס' הליקוטים (צ"צ) ע' משה (ע' א'תקע ואילך), ס' הערכים חב"ד ע' אהרן ע' כז ואילך (וש"נ).

49) ובהגהות הצ"צ (הנ"ל הערה 43) שהעילוי בפרשה זו (שנאמרה על פי שנים) לגבי כל הפרשיות שבהתורה (שנאמרו ע"י משה לבד) הוא כמעלת יהוה"מ לגבי מ"ת, שבמ"ת היתה רק ירידת העליון למטה אף שעדיין לא נזדכך התחתון, משא"כ לימוה"מ שתהי' גם הזדככות התחתון.

50) ראה ב"ר פ"ו, ג. סוכה כט, א. ועוד.

51) עמוס ז, ב. ה. וראה חולין ס, ב ובחדא"ג שם.

עבודה שע"פ טעם ודעת. די מעלה פון דער עבודה איז דער ענין הפנימיות, זי נעמט דורך די מציאות האדם — זיין שכל ומדות וכו' דינען דעם אויבערשטן.

ב) די עבודה מצד הכחות המקיפים של הנשמה ומצד עצם הנשמה — וואס דריקט זיך אויס אין דעם ביטול צום רצון העליון, למעלה מטעם ודעת.

און דאס איז אויך דער טעם (הפנימי) וואס ר"ח ווערט נקבע דורך ביידע ענינים צוזאמען — סיי עדי ראי' און סיי חשבון — דער חיבור פון ביידע מעלות צוזאמען[52]:

עס איז דא דער ענין פון ראי' (וואס איז העכער פון הבנה והשגה), ע"י עדות (וואס גיבן אריין א תוקף של תורה מצד גזירת הכתוב, כנ"ל) — דער ביטול שלמעלה מטעם ודעת,

און עס איז דא און דאס „שטימט" מיטן „חשבון", שהוא ע"פ טעם ודעת — דער ביטול שלמעלה מטו"ד ווערט נמשך אין א פנימיות.

(משיחות ש"פ תזריע, פ' החודש תשי"ז, ש"פ וארא תשט"ו)

---

52) וי"ל שהוא ע"ד ב' הענינים דלעיל (סעיף ז) בנוגע לעולם — כי העבודה מצד ראי' היא בדרך מלמעלמ"ט, ודשכל (וכחות פנימיים) — מלמטלמ"ע.